

ՀՀ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ, ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ, ՄՇԱԿՈՒՅԹԻ ԵՎ
ՍՊՈՐՏԻ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

<<ԵՐԵՎԱՆԻ Վ. ՎԱՐԴԵՎԱՆՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ Հ. 173
ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑ>>

ՊՈԱԿ ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՈՂ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՀ Արարատի մարզի Մարմարաշենի Անդրանիկ Բարությանի
անվան միջնակարգ դպրոցի դասվար

Թեհմինե Աշոտի Սարուխանյան

Ինքնուրույն ընթերցանության ժամերի կազմակերպման մեթոդները

Հետազոտական աշխատանք

ՆԵՐԱԾՈՒ ԹՅՈՒՆ

Լեզուն է ամեն մի ժողովրդի ազգային գոյության ու երկության ամենախոշոր փաստը,

ինքնուրույն ու հանճարի ամենախոշոր դրոշմը,
պատմության ու հեռավոր անցյալի կախարդական բանալին,
հոգեկան կարողություն ունենրի ամենաճոխ գանձարանը,
հոգին ու հոգեբանությունը:

Յոզի. Թումանյան

Ի՞ՆՉ ՆՊԱՏԱԿ ԵՆ ՅԵՏԱՊՆԴՈՒՄ ԻՆՔՆՈՒՐՈՒՅՆ

ԸՆԹԵՐԳԱՆՈՒ ԹՅԱՆԴԱՍԱԺԱՄԵՐԸ

Մայրենիի դասընթացում իրենց ուրույն սեղն են գրավում ինքնուրույն ընթերցանության դասաժամերը: Մի կողմից այդ դասաժամերի ընթացքում զարգանում են ընթերցողական հետաքրքրությունները, երեխաների աշխարհայացքը, նրանց գեղագիտական ճաշակը, գեղարվեստական պարկերակորման միջոցների ընկալումը, նրանց երևակայությունը և ստեղծագործական միտքը: Մյուս կողմից իրագործվում են ծրագրային, չափորոշչային պահանջները, ձևավորվում են ակտիվ ընթերցողին անհրաժեշտ կարողություններ և հմտություններ:

Ինքնուրույն ընթերցանության դասաժամերը երկրորդ դասարանում անցկացվում են շաբաթական մեկ ժամ, իսկ երրորդ և չորրորդ դասարաններում նախընտրելի է անցկացնել երկու ժամ, սակայն երկու շաբաթը մեկ (որպեսզի երրորդ և չորրորդ դասարանի աշակերտներն ավելի շատ ժամանակ ունենան ընթերցելու ծավալուն նյութեր, ինչպես նաև կարողանան երկու դասաժամում քննարկել դրանք):

Ինքնուրույն ընթերցանության դասաժամերի նպատակներն են՝

- ծանոթացնել սովորողներին մանկական գրականության նմուշներին, որոնք կարելի է ներառել ժամանակակից կրտսեր դպրոցականի ընթերցողական շրջանակի մեջ,
- հետաքրքրություն ներգրավել գրքի՝ որպես գիտելիքների աղբյուրի նկատմամբ, զարգացնել գիրք կարդալու ցանկություն և սովորություն,
- կատարելագործել սովորողների գրքերի ինքնուրույն ընտրելու և ընթերցելու կարողությունները, այսինքն՝ ձևավորել ընթերցողական

արդյ ունակետ գործու-նեուծոյ ուն (կարողուծոյ ուն և սովորուծոյ ուն խորհել ու գրքի շուրջ մինչև տքստի ընթերցումը, ընթերցման ընթացքում և ընթերցումից հետո),

- մշակել ընթերցողական մտահորիզոն և դաստիարակել դրական վերաբերմունք գրքի՝ որպես հասարակական արժեքի նկատմամբ:

2. ԻՆՔՆՈՒՐՈՒՅՆ ԸՆԹԵՐՑԱՆՈՒԹՅԱՆ ԴԱՍԱԺԱՍԵՐՆ ԻՆՉՈ՞Վ ԵՆ ՏԱՐԲԵՐՎՈՒՄ ԱՅՐԵՆԻԻ ԴԱՍԵՐԻՑ: Ի՞ՆՉ ԱՌԱՆՁԱՅԻՆ ՍԿՈՒԹՅՈՒՆ ՈՒՆԵՆ ԴՐԱՆՔ:

Ինքնուրույն ընթերցանուծոյ ան դատերն ունեն որոշակի առանձնահատկուծոյ ուններ: Առանց այ դ առանձնահատկուծոյ ունների հաշվառման այ դ դատերը չեն կարող իրականացնել իրենց առջև դրված ինդիքները: Այ սաքս.

1. Յուրաքանչյ ուր դասին ցանկալ ի Է անցկացնել յ ուրօրինակ հաշվետվուծոյ ուն այ նմաին, թե ինչ են երեխաներն ինքնուրույն ընթերցել : Երեխաները դասարան են բերում և ցույ ց տալ իս այ ն գրքերը, որոնք նրանք ընթերցել են արձակուրդին (ամառայ ին, աշնանայ ին, ձմեռայ ին, գարնանայ ին), անցած մեկ շաբաթվա (երկրորդ դասարանում) կամ երկու շաբաթվա ընթացքում (երրորդ և չորրորդ դասարանում) կամ ընթերցում են տվյ ալ պահին: Ուսուցիչը ստեղծում Է այ նախի իրավիճակ, որսեղ կատարվում Է ընթերցած գրքերի վերաբերյ ալ կարծիքների փոխանակում:

2. Յուրաքանչյ ուր դասին երաշխավորուծոյ ուններ Է սովում նոր գրքերի վերաբերյ ալ : Այ դ երաշխավորուծոյ ունների ձևերը բազմազանեն՝ և՛ կարծիքների փոխանակում, և՛ երաշխավորուծոյ ուն ուսուցչի կողմից ՝ տվյ ալ գրքի ցուցադրումով, և՛ ոչ մեծ ցուցահանդեսի կազմակերարում դասարանում՝ թեմադիկ կամ հեղինակայ ին, երաշխավորվող գրքից մի հատվածի ընթերցում՝ գրքի նկատմամբ հետաքրքրուծոյ ուն արթնացնել ու նպատակով, նկարագարդման ցուցադրում և այ լ ն:

3. Ցանկալ ի Է, որ յ ուրաքանչյ ուր դասի ընթացքում երեխաներն ընթերցեն տարբերժանրերի ստեղծագործուծոյ ուններ՝ պամվածքներ, հեքիաթներ, բանաստեղծուծոյ ուններ: Եթե ստեղծագործուծոյ ունը ծակալ ով մեծ չ Է, այ ն ընթերցում ենամբողջական, իսկ եթե ծակալ ուն Է, ընթերցում են 2-3 դատերի

ընթացքում կամ ընթերցում են հատվածներ այն գրքերից, որոնք կարդում է ամբողջ դասարանը: Հաճախ ընթերցում են բարձրաձայն: Իրականացվում է նաև և՛ լուռ ընթերցանություն, և՛ դերերով ընթերցանություն, և՛ թատերականացում:

4. Յուրաքանչյուր դասին անհրաժեշտ է անպայման ժամանակ հատկացնել ընթերցած ստեղծագործության վերլուծությանը ոչ միայն գրողի ցիձևով (պատախաններ ուսուցչի տված հարցերին), այլ և ազատ ինքնարտահայտման միջոցով: Ցանկալի է տալ հետևյալ բնույթի հարցեր. «Ի՞նչ կարող ես ասել այս գրքի մասին» կամ «Գրքի մեջ ի՞նչն ամենից շատ քեզ դուր եկավ» և այլն:

5. Բառային աշխատանքը, ինչպես նաև լեզվական միջոցների շուրջ աշխատանքն ինքնուրույն ընթերցանության դասերին խաղում է սոսկ օժանդակող դեր:

Ինքնուրույն ընթերցանության դասերին հնարավոր է բացառել բոլոր անձանոթ, անհասկանալի բառերը: Բառային աշխատանքը նշանակալից չափով պետք է կատարել՝ ուղղորդելով դեպի բառարանները, ստեղծատու գրականությունը և այլն: Այլ խոսքով, այդ աշխատանքը մոտ է այն ձևերին, որոնք կիրառվում են կյանքում ցանկացած գիրք ընթերցելիս:

6. Ինքնուրույն ընթերցանության դասերին երեխաները համառոտ վերարտադրում են ընթերցած գրքի բովանդակությունը, վերարտադրում են իրենց դուր եկած հատվածները (ընտրովի վերարտադրություն), ընթերցածը ներկայացնում են դերերով և այլն, ինչպես նաև ինքնուրույն ընթերցանության դասերն ավելի շատապայմաններ են ստեղծում բավականին մեծ ծավալով ստեղծագործական բնույթի աշխատանքներ կատարելու համար. ընթերցածի բովանդակությունն սկարագրողում (բառային և գրաֆիկական), ապա իկացիա ծեփակերտում, ստեղծագործության ներկայացում երաժշտական ձևավորմամբ, սկարազարի ստեղծում և այլն:

3. ԻՆՔՆՈՒՐՈՒՅՆ ԸՆԹԵՐՑԱՆՈՒԹՅԱՆ ԴԱՍԱԺԱՍԵՐԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՄԱՆ ՀԱՍԱՐ Ի՞ՆՉ ՀԵՏԱՔՐՔՐԱՇԱՐԺ ՁԵՎԵՐ ԿԱՆ

Ինքնուրույն ընթերցանության դասաժամերի նկատմամբ աշակերտների հետաքրքրությունը մեծացնելու, այդ դասաժամերն ավելի հետաքրքրաշարժ դարձնելու նպատակով այդ ժամերին կարելի է կազմակերպել իրենց կառուցվածքով ոչ ստանդարտ բնույթի դասեր:

Որպեսզի դասերն անցնեն ստեղծագործական մթնոլորտում և երեխաներն հնարավորություն ունենան դրսևորել իրենց ունակությունները,

առաջարկները զարգացնել տրամաբանությամբ ունը,
հնարամտությամբ ունը, կերպարային մտածողությամբ ունը, ցանկալի են
լինեն անսովոր

- ✓ ըստբարդությամբ լինեն տարբեր մակարդակների
- ✓ ունենան գործնական նշանակություն ունենալու
միջառարկայական բովանդակությամբ ունենալու,
- ✓ լինեն հետաքրքրաշարժ իրենց ձևով, բովանդակությամբ կամ
լուծմամբ իջոցներով,
- ✓ ունենան անսպասելի արդյունք

Առաջարկում են ինքնուրույն ընթերցանությամբ դասերի անցկացման միջառարկայական ստանդարտներ:

Դաս - հեքիաթն անցկացվում է անսովոր ձևով: Ամբողջ դասատենյակը փոխակերպվում է հեքիաթային աշխարհի, իսկ երեխաները՝ հեքիաթային հերոսների:

Դասը կարելի է անցկացնել մեկ կամ մի քանի հեքիաթների բովանդակությամբ շուրջ: Դասարող էլ ինքն ժողովրդական կամ հեղինակային հեքիաթ: Դաս-հեքիաթը հեքիաթային կարող է լինել իր անցկացման ձևով, երբ դասի ընթացքում օգտագործվում են հեքիաթային իրեր, երեխաներին օգնությամբ են հասնում հեքիաթային հերոսները, դասի ընթացքում օգտագործվում են «հեքիաթային արտահայտություններ, բառեր»: Այսպիսի դաս իր մեջ կարող է ներառել թատերական ներկայացման տարրեր:

Դաս - ցերեկույթը կարելի է անցկացնել ամբողջ ուսումնական տարվա ընթացքում 1-2 անգամ: Դաս-ցերեկույթը կարող է լինել հետևյալ թեմաների շուրջ՝ «Մուլտերի աշխարհում», «Մեզ հասակակից գրական հերոսները», և այլն: Այսպիսի դասերին կարելի է նաև հյուրեր հրավիրել: Դասի տևողությունը մեկ դասաժամ է, սակայն ինչպես դաս-հեքիաթի դեպքում, ենթադրում է բավականին մանրակրկիտ նախապարաստական աշխատանք: Դաս-ցերեկույթը նախապարաստում են հենց իրենք՝ աշակերտները, դրա բովանդակությունը կազմված է լինում այն նյութերից, որոնք ուսումնասիրել են ինքնուրույն ընթերցանությամբ դասաժամերի ընթացքում, և որոնք հարկապես դուր են եկել աշակերտներին:

Երեխաները նախապես նկարագրվում են ստեղծագործությունները, ընտրում են գրքեր, պարաստում են ինքնաշեն գրքեր, կերպարվեստի և ստիկուլոգիայի դասերին

կատարում են ստեղծագործական աշխատանքներ ՚դաս-ցերեկույ թում
ընդգրկված նյ ութերի բովանդակությ ան վերաբերյ ալ : Նրանք վերհիշում են
թեմայ ին համապատասխան հանել ու կներ,

հաշվել ու կներ, շուտաեւ ու կներ,

բանաստեղծու թյ ու կներ, ինչ ախ սաւ հանդես են գալ իս դերայ ին խաղով:

Կարել ի է կազմակերպել գրքերի շքահանդես: Երեխաներն ընտրում են
գիրքը, պարաստում են հաղորդում դրա վերաբերյ ալ . ինչ ո՞ւ է այ դախ
վերնագրված, ո՞վ է հեղինակը, ովքե՞ր են հերոսները և այ լ ն:

Շատ հետաքրքիր է անցնում «Լավագույն և ընթերցող» մրցույթը: Ուսուցիչը ցույց է տալիս որևէ գրքից նկարագրողում, իսկ աշակերտները կռահում են գրքի վերնագիրը, ստեղծագործության վերնագիրը, թվարկում են հերոսներին և այլն:

Դաս-ցերեկույթի ընթացքում կարելի է անցկացնել սոված թեմայով կամ ժանրով գրքերի ճիշտ ընտրությամբ մրցույթ: Դասարանը բաժանվում է խմբերի, յուրաքանչյուր խմբի սովում է գրքերի հավաքածու (10-12 անուն), որոնցից խումբը պետք է առանձնացնի սոված թեմայով գրքերը: Օրինակ՝ առաջին խումբն ընտրում է պատվածքներ երեխաների մասին, երկրորդ խումբը՝ բնաստեղծություններ բնության մասին, երրորդ խումբը՝ հեքիաթներ կենդանիների մասին:

Դաս-ճանապարհորդությունները վառ, հուզական խաղային ձև է, որը հրապուրում է երեխային հենց դասի սկզբում և մինչև դասի վերջ երեխայի ուշադրությունը ունը չի շեղվում: Ճանապարհորդել կարելի է անցկացնել բոլոր առարկաների միջոցով՝ մայրենի, մաթեմատիկայի, Ես և շրջակայի և այլն:

Մյուս դասերից դաս-ճանապարհորդությունները տարբերվում է քարտեզի առկայությամբ, որտեղ նշվում են կայարանները, կանգառները, որտեղ ընտրված երթուղուն համապատասխան պետք է հայտնվեն մասնակիցները: Ճանապարհորդության համար որոշվում է փոխադրամիջոցը՝ ինքնաթիռ, ավտոբուս, հեծանիվ, ավտոմեքենա աստղանավ, ժամանակի մեքենա թռչող գորգ և այլն: Ճանապարհորդությունները կարող է իր մեջ ներառել պարեր, երգեր, դերային խաղեր:

Դաս-խաչբառի հիմքը խաչբառի հարցերի պատասխանների որոնումն է: Հարցերը սոված են մեկ կամ մի քանի գրական ստեղծագործությունների շուրջ: Աշխատանքը կարելի է զուգակցել գրական-դերային խաղի հետ, երբ իրենք՝ հերոսներն են խաչբառի հարցերը տալիս, ճանապարհորդությամբ, երբ յուրաքանչյուր կանգառում աշակերտները որոնում են խաչբառի մեկ հարցի պատասխանը, դերային խաղով, երբ խաչբառի յուրաքանչյուր հարցի պատասխանը տալիս են բեմականացման միջոցով և այլն:

Դաս-հանելուկի անցկացման ընթացքում յուրաքանչյուր առաջադրանք ուղեկցվում է կամ հանելուկի պատասխանը կռահելով, կամ էլ հանելուկ կազմելով: Դասի սկզբում կարելի է հնչեցնել հանելուկը, որի պատասխանը երեխաները կարող են փնտրել ամբողջ դասի ընթացքում: Հանելուկի պատասխանի գտնելը կարող է դառնալ խմբային աշխատանքի սկիզբ՝ տարբեր

ուղղությամբ ունենեցող. ճանաչում հեղինակի ստեղծագործություն ունենեցող, ստեղծագործության վերլուծություն, առանձին հերոսների վարքագծի գնահատում, տարբեր ստեղծագործություն ունենեցող հերոսների վարքագծերի համեմատական վերլուծություն և այլն:

Դաս-դիմանկարի անցկացման արդյունքը պետք է լինի «դիմանկարի» ստեղծումը: Դակարող է լինել գեղարվեստական պատկերների գուգակցումը, հերոսներ

պատկերները: «Դիմանկարը» ստեղծվում է որոնողական, ստեղծագործական բնույթի անհատական և խմբային առաջադրանքների կատարման միջոցով:

Դաս-մրցույթ ընթացքում դասարանը բաժանվում է խմբերի, մշակվում է մրցութային առաջադրանքների գնահատման չափանիշները: Ընտրվում է գնահատող հանձնաժողով, որի կազմում կարող են լինել ծնողներ, բարձր դասարաններում սովորողներ: Մրցումը կարելի է անցկացնել որևէ սարսային խաղի ձևով, օրինակ՝ ֆուտբոլի, երբ դասարանը բաժանվում է խմբերի, և յուրաքանչյուր ճիշտ պատասխանը նշվում է հակաակորդի դարպասում հերթական գոլով: Այսպիսի դասի անցկացման համար անհրաժեշտ է համապատասխան կահավորանք:

Դաս-հանդիսարումը կարելի է անցկացնել հարցազրույցի ձևով: Երեխաները, դռնակով լրագրողներ, հարցազրույց են վարում «հեղինակի», «հերոսների հետ», որոնց դերում կարող են հանդես գալ բարձր դասարանցիները: «Լրագրող» աշակերտները պետք է նախաֆս պատասխեն հարցերը՝ հավաքելով ստեղծություն ունեցողի կյանքի և ստեղծագործության մասին, մեկ անգամ ևս ընթերցելով ստեղծագործություն ունենեցողը: Այսպիսի դասի արդյունքը կարող է լինել թերթիկ ուլ սը ըծայ ումը, փոքրիկ շարադրություն ունենեցող ինքնաշեն գրքերի ստեղծումը:

4. ԻՆՉՊԵՐ Ս ԿԱՐԵԼԻ Է ՊԼԱՆԱԿՈՐԵԼ ԵՎ ԿԱԶՍԱԿԵՐՊԵԼ ԻՆՔՆՈՒՐՈՒՅՆ ԸՆԹԵՑԱՆՈՒԹՅԱՆ ԴԱՍԱԺԱՄԵՐԸ

Ինքնուրույն ընթերցանության դասընթացի ամբողջ ուսումնասիրությանը ակամ աշխատանքը ցանկալի է պատկերել կիսամյակի կտրվածքով: Պատկերել իսուսուցիչ և ամենից առաջ պատկերում գետեղում է ինքնուրույն ընթերցանության դասերի թեմատիկան, ընտրում է և պն գրքերը կամ ստեղծագործություն ունենեցող, որոնք պետք է

ընթերցվեն դասարանում բարձրաձայն, և այն գրքերն ու ստեղծագործությունները, որոնք երեխաները ավելի է ընթերցեն ինքնուրույն:

Թեմափկան և գրականության ընտրությունները կատարվում է՝ ելնելով ծրագրային պահանջներից: Ուսուցչին տրվում է ստեղծագործական որոնումների իրավունք, ինքնուրույն ընթերցանության դասերի թեմափկայի ինքնուրույն ընտրություն: Դասերի ձևերի, մեթոդների և հնարների բազմազանությունը հնարավորություն է ընձեռում ուսուցչին ստեղծել կրտսեր դարոցականների ընթերցողական հետաքրքրությունների ձևավորման հիմքը:

Կազմակերպելով ինքնուրույն ընթերցանության դասը՝ ուսուցիչը ղեկավարվում է հետևյալ կանոններով.

1. Ինքնուրույն ընթերցանության դասին յուրաքանչյուր աշակերտի հանդիարմը գրքի հետ ավելի է առաջացնի հետաքրքրություն, այսինքն երբեմն երեխան ավելի է նախապես իմանալ թե ինչ գիրք ինքը ավելի է ընթերցի ինքնուրույն ընթերցանության դասին: Այս դեպքում նա կարող է իրականացնել ինքնուրույն ընթերցողական գործունեության առաջին պահանջը՝ մտորել գրքի շուրջ մինչ ընթերցումը, տրամադրվել դրա բովանդակության ինքնուրույն խորժեք ընկալմանը:
2. Յուրաքանչյուր երեխա ավելի է իմանալ որ մանկական գրքի շուրջ ինքնուրույն աշխատանքի ընթացքում չի կարելի խանգարել ընկերոջը: Պետք է սովորեցնել ինքնուրույն աշխատել գրքի շուրջ (դիտել, ընթերցել և այլն) մինչև այն պահը, երբ ուսուցիչը կառաջարկի բոլորին սկսել կոլեկտիվ աշխատանքը:
3. Կոլեկտիվ աշխատանքի կազմակերպման կարգը նույնպես ավելի է իրանի երեխաների մեջ մշակել այն հարցերին ինքնուրույն պատասխանելու կարողությունները, որոնք կօգնեն ընթերցողին ստուգել, թե արդյո՞ք ճիշտ է ընկալում գրքի բովանդակությունն ընթերցանության ընթացքում և ընթերցանությունն ավարտելուց հետո: Այդ դասի հարցերից են.

-ի՞նչ գիրք ես կարդացի:

-Ինչ ավելի է դրավերնագիրը:

-Ինչ ի՞մաստ է պատմվում ստեղծագործության մեջ:

-Ե՞րբ և տարվա՞ր եղանակին են կատարվում դեպքերը: Որտեղի՞ց ես այն

իմացա:

-Ո՞ր հերոսն է ինձ դուր գալ իս: Ո՞րը դուր չի գալ իս: Ի՞նչը տպավորվեց:
Ի՞նչն էր անսովոր, զվարճալի, զարմանալի: Ինչ ու՞՞:

4. Գրքի շուրջ սովոր վարժություները հետաքննում են հետևյալ նպատակները: Մինչև ընթերցվել ըմշակել գրքի մոտավոր բովանդակություն որոշման կարողությունները՝ դրա երեք հիմնական հատկանիշներով: Այդ հատկանիշներից յուրաքանչյուրն առկերտը պետք է կարողանա ինքնուրույն ճանաչել

- Ձևավորել ընթերցման թեման որոշել ու կարողություններ այն գրքերի համեմատման միջոցով, որոնք ընթերցել և ուսումնասիրել են դատերի ընթացքում, կայն գրքերի, որոնք ընթերցել են ինքնուրույն:
- Դատերի ընթացքում գրքերի համեմատման միջոցով ընթերցածի թեման որոշել ու, ինչպես նաև ցանկացած անձանոթ գրքի բովանդակություն

կանխագուշակել ու գործընթացը կազմակերպվում է անհատաբար, իսկ ուսումնական գործունեության արդյունքները ստուգվում են կոլեկտիվ աշխատանքի միջոցով: Գրքի շուրջ կոլեկտիվ աշխատանքի առավել արդյունավետներից են.

- 1) Տրված թեմայով գրքերի ցուցահանդեսի կոլեկտիվ ստեղծումը,
- 2) Ընթերցանի կոլեկտիվ բեմադրումը,
- 3) Գրական խաղերի կազմակերպումը,
- 4) Ընթերցանի գրական ստեղծագործության սյունի ժեյ հիման վրա նկարահանված կինոֆիլմ կոլեկտիվ դիստրիբյուցիոն քննարկումը
- 5) Հերոսների պարաստումը տարբեր նյութերով, էքսկուրսիաների գրադարան, ցերեկույթների կազմակերպումը ինքնուրույն ուսումնական ընթերցանի թեմատիկայով:

5. Ի՞նչ ԿԱՌՈՒՑՎԱԾԵՐՈՒ ԵՎ Ի՞նչ ՍԵՐՈՂՆԵՐՈՎ ԿԱՐԵԼԻ Է ՎԱՐԵԼ ԻՆՔՆՈՒՐՈՒՅՆ ԸՆԹԵՐԳԱՆՈՒԹՅԱՆ ԴԱՍԱԺԱՄԵՐԸ

Կարելի է տարբերակել ինքնուրույն ուսումնական ընթերցանության դասերի կազմակերպման երկու տիպի կարող զվածքներ:

I տիպ՝ Հիմնական. այն կազմված է 4 կառուցվածքային բաղադրիչներից, որոնցից յուրաքանչյուրի իրագործման համար պահանջվում է որոշակի ժամանակ: Այդ բաղադրիչները փոխապակցված են: Դրանց հաջորդականությունը, որպես կանոն, հետևյալն է:

1. Աշխատանք՝ դասի ընթացքում ընթերցանող գրքերի ցուցահանդեսի ստեղծման ուղղությամբ:
2. Չրոնյաց՝ ընթերցանող գրքերի հերոսների և հեղինակների մասին:
3. Ուսուցչի կողմից երեխաների ընթերցողական փորձի լրացում, ընդլայնում, ճշգրտում:
4. Տեսլիս հանձնարարություն:

II տիպ՝ Դաս-հաշվետվություն: Սահաշվետվությունն է ընթերցանող գրքերի վերաբերյալ, որի թեման ընտրվում են իրենք՝ երեխաներն, իրենց ցանկությամբ: Այնուհետև նրանք պարաստում են ելույթ՝ ընթերցանի վերաբերյալ: Այսպիսի դասերը կարելի է անցկացնել յուրաքանչյուր ամիսը մեկ անգամ: Դաս-հաշվետվության ընթացքում կարելի է անցկացնել գրողներ, գրական խաղեր, վիկտորինաներ, մրցույթներ ընտրված թեմայով:

Երրորդ և չորրորդ դասարաններում դաս-հաշվետվություների կազմակերպման գործընթացը փոքր-ինչ բարդանում է, որովհետև երեխաները երկու շաբաթում (այս դասարաններում գերադասելի է ինքնուրույն ընթերցանության դասաժամերն անցկացնել երկու շաբաթը մեկ անգամ՝ երկու ժամով) ընթերցում են սրված թեմայով շատ գրքեր, կամ ծավալուն ստեղծագործություներ՝ դրանք ինքնուրույն ընտրելով, ընդ որում այդ ընտրություները կարող է լինել և՛ հաջող, և՛ անհաջող, և՛ հասկանալի, և՛ իմաստավորված, և՛ ձևական, իսկ ուսուցիչը պետք է այդ երկու դասաժամում ապահովի յուրաքանչյուր աշակերտի առավել ակտիվ մասնակցություները դասընթացում: Եվ որպեսզի հաղթահարի դժվարություները, նրան անհրաժեշտ է հրաշալի իմանալ դասի թեմայի հետկապված նյութը և կարողանալ քննարկման ներկայացնել այնպիսի հարցեր, որոնք կստիպեն երեխաներին պատասխանել

հարցերին՝ օգտվելով «իրենց» ընթերցած գրքերում, ցանկությամբ ունենալու անհրաժեշտ պատասխանել հարցերին՝ օգտվելով «իրենց» գրքերից: Այնուհանդերձ, ամբողջ դասարանի հետ կատարվող աշխատանքը չի կարելի փոխարինել սովորողների անհատական հաշվետվությամբ, առավել ևս ընթերցածի վերարտադրությամբ:

Յուրաքանչյուր գրողի ցիտրոյ ունակեցությունը նաև պահովող հնարի ընտրությամբ ունենալով ամեն կախված է սկսելով դասին ուսումնասիրվող գրական նյութի առանձնահատկությամբ ունից, երեխաների ընթերցողական մտահորիզոնի մակարդակից: Ընթերցած ստեղծագործությունը ունի ներկայացնելու ձևը երեխաները կարող են նաև ընտրել իրենց ցանկությամբ: Միայն այս դեպքում ընթերցողական կարողություն ունենալու կդառնան անձնական հաջողությամբ ցուցանիչ: Որպես կանոն՝ երեխաները սիրում են վերարտադրել՝ ընթերցած գրքից ընտրելով որոշակի հատվածներ՝ ըստնկարագրի, հենակետային բառերի: Ովքեր բանաստեղծություններ են սիրում, արտասանում են անգիր: Իսկ այն ստեղծագործություններում, որտեղ շատ երկիտություն ունենալու կան, ներկայացնում են դերային խաղով:

Ներկայացնում ենք ինքնուրույն ընթերցանությամբ դասերի արդյունավետությանը նպաստող մեթոդների ու հնարների կիրառմամբ դասերի նմուշօրինակներ: Դեռևս ամառային արձակուրդներին աշակերտներին կարելի՛ առաջարկել ընթերցելու իրենց նախընտրած ստեղծագործությունները: Ընդ որում՝ նախորոք կարելի է այդ մանավորվել ծնողների հետ, որ նրանք իրենց երեխաներին օգնեն ընտրել այնպիսի մանկական գրականություն, որն աչքի ընկնի պարզությամբ, մաքուր լինությամբ, խոր գեղարվեստականությամբ և կերպարների ու նկարագրված դեպքերի վառ գունավորմամբ: Նման ստեղծագործությունները երեխաների մեջ անհրաժեշտ հույզեր ու արդյունքներ կառաջացնեն: Նրանք կզգան ու հոգեախառն կվերապրեն այն ամենը, ինչ նկարագրված է գրքում: Երբ աշակերտներին թույլ է տրվում ընտրել ինչ կարդալ, նրանք սկսում են կարդալ ստեղծագործության հանդես տեսնելու ընդհանուր: Դասառաջին վճռորոշ այն քայլն է, որն ընթերցողին ներգրավում է համապատասխան գործունեությամբ մեջ:

Սեպտեմբերին, հենց ինքնուրույն ընթերցանությամբ հարկացված առաջին

դասաժամին, որը կարելի է անվանել խորհրդակցության ժամ, յուրաքանչյուրը ընտրելով առավել իր ընթերցան գիրքը գովազդի տեսքով՝ առանց բովանդակության ունը պատմելու: Յուրաքանչյուրը աշակերտ ձգտում է առավել ազուլ նս գեղեցիկ ձևով ներկայացնել գովազդը, որաբազի իր ընկերների ընտրությունը ունը կանգ առնի հենց իր նախընտրած գրքի վրա և բոլորն ընթերցեն այն: Ներկայացնողներին կարելի է ուղղել հետևյալ հարցերը.

-Ինչ ո՞ւր է ս ընտրել այդ գիրքը:

-Ու՞ր ծանոթ ես այդ հեղինակի որևէ այլ ստեղծագործությանը:

-Անծանոթ բառեր կա ի՞նչ: Ինչ աբ՞ս իմացարդ րանց բացատրությունը:

Ներկայացնողն իր ընթերցան գիրքը փոխանցում է դասընկերներին, որաբազի վերջիններս շոշափեն այն, թերթեն, դիտեն կազմը, նկարազարդումները և այլն:

Հետո անցկացվում է քվեարկություն և ըստ քվեարկության արդյունքի ընտրում որևէ մեկի ընթերցան գիրքը ու որոշում այն ընթերցել: Հաջվի առնելով տվյալ գիրքն ընթերցող աշակերտի կարծիքը միասին սահմանում են այն ժամանակահատվածը, որն անհրաժեշտ է գիրքն ընթերցել ու համար: Սա անհրաժեշտ է իմանալ, որաբազի կարողանան պատմել կազմել: Աշակերտներն անպայման պետք է իմանան, որ

ընթերցելուց հետո համագործակցային խմբում փոփոխականացնել քննարկմանը, որ ընթերցման ժամանակ ուշադրություն են դարձնել բոլոր մանրամասներին:

Մինչ կարդալ սկսելը մտադրոհի միջոցով կազմվում է սեքսի բովանդակություն կանխավարկածը: Եթե ընթերցողը նախորոք գիտի, որ ինքը պատվածք է կարդալու, ապա մինչ բուն ընթերցանությունը սկսելը փորձում է վերնագիրն ու նկարները օգտագործել որպես բանալի՝ պատվածքի բովանդակությունը ունը կռահելու համար: Այս դեպքում նականգնած էլ ավելի մանրացված է:

Տրված ժամանակը լրանալուց հետո սկսվում է քննարկման դասաժամը: Աշակերտները բաժանվում են 4-5 համագործակցային խմբերի: Նրանց ուղղվում են որոշակի հարցեր, որոնց պատասխանները քննարկվելու են: Այսպես.

- Ի՞նչը ձեզ դուր եկավ այս գրքում:
- Ի՞նչը դուր չեկավ:
- Ինչպե՞ս էր գիրքը սկսվում:
- Ինչպե՞ս ավարտվեց:
- Ի՞նչն էր կարևոր:
- Ի՞նչ սովորեցիք հերոսներից:
- Ո՞վ ձեզ ավելի շատ դուր եկավ:
- Ի՞նչ հակացած՝ կարդալով այս գիրքը:
- Կարո՞ղ եք այլ ավարտի տարբերակներ առաջարկել:
- Ո՞րն է ձեր սիրելի հատվածը:

Այնուհետև խմբերն իրենց ընտրությունները թղթապանակ կամ վահանակ են պարաստում տվյալ գրքի վերաբերյալ: Խմբի անդամների միջև կատարվում է աշխատանքի բաժանում՝ ընտրելով հետևյալ խորագրերը:

- Պատվածքի քարտեզ
- Հեղինակի մասին
- Պատվածքի «մանրակերտը»
- Մեր տպավորությունը
- Չլիարժեքի հերոսի բնութագիրը
- Նամակ հերոսին
- Հերոսի կողմից նամակ

- Պատվածքի տարբեր հատվածների նկարագրողումը:

Խոսակները ներկայացնում են իրենց խմբերի աշխատանքները: Դրանք փակցվում են միջանցքում, որպեսզի մյուս դասարանների աշակերտները նույնափա հետաքրքրվեն այդ պատվածքով և ցանկություներով ունենան ընթերցելու ակնարկ:

Երբ նույն պատվածքն ընթերցում են բոլորը և քննարկում, ապա դասի ընթերցանություները կարող է միավորել երեխաներին և նրանց մեջ զարգացնել համագործակցային և հաղորդակցական հմտություներ:

ԻՄՓՈՐՁԻՑ

Ինքնուրույն ընթերցանությամբ ժամին առաջարկում եմ կանխագուշակել, թե որ ստեղծագործություններն են սկսվում. «<<Լինում է, չի լինում>>, <<Կար, չկար>>, <<Ժուկով ժամանակով>> (հեքիաթները): Ե՛ր, ինչ հեքիաթներ եք կարդացել»: Պատասխանները լսելուց հետո կարդում եմ հեքիաթներից հատվածներ, նրանք կռահում են: Օր՝

-Պնացի մարդի, ունեցաորդի...

-Այ կնիկ, ի՛նչ քարվան կտել ու գիշեր է՛ ...

Երեխաները կռահում են, թե որ հեքիաթից է հատվածը; Նախաքս պանավորել էի վերլուծական-համադրական եղանակով անցկացնել <<Ոսկու կարասը>> հեքիաթը: Խմբային աշխատանքի միջոցով անցկացնում եմ դասը: Հեքիաթը բաժանում խմբերի քանակի: Յուրաքանչյուր խմբի տպիս եմ ծրար, որ ստեղծագործություններն են: Յուրաքանչյուր խումբը դասավորում է նախագրությունն այնպես, որ միտք արտահայտի և համապատասխան նկարին: Համադրելով նախագրությունները՝ սոսնձում են համապատասխան նկարի վրա: Ելնուհետև որոշում սկիզբը, շարունակությունը, ավարտը: Խմբերի աշխատանքները միացնելով՝ պարասում գիրք: Աշխատանքն ավարտելուց հետո լսում ենք հեքիաթը աուդիո տարբերակով: Այդ ընթացքում սովորողները լուռ նկարում են իրենց դուր եկած հատվածը:

Դասն ավտոփվում է <<Քաղցր մետաղադրամներով>>, չէ՛ որ մի ոսկով լի կարաս էին գտել:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

Ուսուցչի դերը հնքնուրույն ընթերցանությամբ դասերին շատկարևոր է և ունի որոշիչ դեր երեխայի հետագա ամբողջ կյանքի համար: Ընթերցանությամբ ունի սիրող ուսուցիչն անապման կանի ամեն ինչ, որ իր աշակերտը ևս սիրի ընթերցանությամբ: Որպեսզի ընթերցանությամբ ունի երեխայի համար չդառնա փորձություն և պարտ, նա պիտի հաճույքով և վայելքով ընթերցի: Հետագայում Ռաֆֆի, Մուրացան, Շեքսպիր կարդալու համար երեխան նախափութ է շփվի մանկական գրականությամբ հետ ճիշտե կան օժտված երեխաներ, որոնք իրենք են ընտրում և մեծ հաճույքով ընթերցում են, սակայն կլինեն նաև երեխաներ, որոնք, չնայած ուսուցչի բոլոր ջանքերին, ընդհանրապես չեն կարդա: Բայց դա ուսուցչին չպիտի կանգնեցնի, որովհետև նրա աջխառնքից է կախված կհասկանաարդյոք երեխան իր կարդացածը, թե ոչ: Ընթերցանությամբ դասին ամբողջ լավ մանկական գրքերը ընթերցել հնարավոր չի և ընթերցանությամբ ցանկից միայն մեկը կամ երկուսը կհիշվի, սակայն եթե մեկն էլ հիշվի դասարդեն ուսուցչի քրտնաջան և սրտֆեսիոնալ աջխառնքի արդյունքը կլինի: Իհարկե, ցանկալի կլինի, որ այդ աջխառնքն ապրոյ ունի չանցնի: Ուզում եմ նաև նշել տարրական դասարանների ուսուցչի դերի մասին: Գաղտնիք է, որ դասվարը հեղինակությամբ ունի և օրինակ է իր աշակերտի համար և դրանից փութ է օգտվել, ու անձնական օրինակով ցույց տա գրքի նկատմամբ սերը, հետաքրքրությունը: Չէ՞ որ հետաքրքրությունն է ծնում հետաքրքրություն, իսկ կարդացողը ծնում է կարդացող: Այդ պատճառով ուսուցիչն ինքը պիտի գրագետ սրտֆեսիոնալ ընթերցող լինի և չնայած ծանրաբեռնվածությամբ փութ է ոչ միայն գտնի ժամանակ գիրք ընթերցելու, այլ նաև մտածելու:

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. «50 ՀԱՐՑ ՈՒ ՊԱՏԱՍԽԱՆ ՏԱՐՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐԻ ՈՒ ՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ՀԱՍԱՐ» -ՀԵՂ Կ.ԹՈՐՈՍՅԱՆ, Կ.ՉԻԲՈՒԻԴՅԱՆ, Հ.ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ:Զանգակ հրատարակչ ու թյ ու ն 2013թ.
2. <https://litvinovichi.schools.by/pages/uroki-vneklassnogo-chtenija-v-nachalnyh-klassah> Уроки внеклассного чтения в 1-4 классах
3. <http://nsportal.ru/nachalnayashkola/chtenie/2015/04/11/spetsifi-urokov-vneklassnogo-chteniya-v-nachalnoy-shkole>
Специфика уроков внеклассного чтения в начальной школе